

מקורות מוסמכים

ממקורות מוסמכים בהחלט, מקורות שמוסמכותם מבוססת היטב בחוגים מסוימים, למדתי איך צריך סופר לחיות; איזהו אורח החיים ומה מערך ההתנהלות הראוי לסופר. לדעתי, רק טבעי שנושא זה יעניין אותי. משיחות עם מקורות אלה הבנתי שאורח החיים הראוי לסופר הוא עניין מאוד מסוים, ואפילו מוגדר כמעט לכל פרטי פרטיו.

דבר ראשון הוא המובן מאליו שאין לטעון שום טענה נגדו – על הסופר לשבת ולכתוב. מובן שלא בכל רגע ורגע של היום – אבל עקרונית עליו לכתוב. סופר יכול לחמוק בפועל מחובה זו במשך ימים ואפילו שבועות וחודשים, בשקט, בלי לעשות מזה עניין, אבל עקרונית עליו לכתוב מתישהו, רצוי בהקדם. לא היה לי שום ויכוח עם המקורות בסעיף הזה. הוא מתבקש משום שהוא הגיוני. לסופר אין תחומי עניין מלבד הספרות. אין שום צורך שיהיו. אבל בלתי נמנע שיהיו סעיפים שונים בחיי היום-יום שלו:

לגבי סעיף האוכל ידוע לי כעת, שהסופר נוקט בו צמצום מחמיר למדי. ככל שהעניין תלוי בו עצמו, הוא ממעט לאכול. אוכל רק כשאינן ברירה. להלכה, הוא אמור "לאכול כינים", כלשון המקורות. אך נדמה לי שאין זה אלא דימוי. לשאלה, מה באופן המעשי אוכל הסופר, קיבלתי תשובה בעלת גמישות מסוימת. הוא אוכל אוכל בסיסי בלבד. הוא יכול לאכול, למשל, פרוסת לחם עם משהו. לא לשווא אני אומר "משהו" ולא נוקב בשם של ממרח, כמו חמאה, גבינה, מיונז, טחינה וכו'. הסופר, דעתו נתונה ללא הרף לספרותו. תודעתו, אין לה זמן ולא נכונות להתלבט ולהגדיר מה בדיוק מתחשק לו לאכול. הוא לא יטרח על אוכל. זאת מכיוון שאין לכך שמץ של חשיבות בעיניו. ומובן שאם כך, אין לו גם "טעם אישי" במזון. הכל טעים ולא-טעים לו באותה מידה. מה ימרח הסופר על הפרוסה שלו – לכך פשוט

אינו מסוגל לתת את דעתו. משהו. מן הסתם, משהו שהוציא בלי דעת מהמקור. קורה גם שמתוך שכחה אינו מורח דבר על הפרוסה. מובן שאין מניעה עקרונית שיטול לידיו איזה פרי, בצורה אגבית, בחולפו על פני המטבח. לא, אין חובה על הסופר להתנזר מפירות. כל זאת – כשתזנתו נתונה בידיו. אבל, כך גילו לי המקורות, ובחדווה גלויה, אם יזמין אדם כלשהו את הסופר למסעדה, מומלץ לו, לסופר, לקבל את ההזמנה. כן, הסופר יילך עם המזמין למסעדה האמורה ויאכל בלי חשבון, בלי לקמץ, אמנם בלי התלהבות כמובן, אבל יאכל טוב. לא כמו שהוא אוכל בביתו. הדבר יעיד על גמישותו הנבונה של הסופר, על כך שאינו תמיד ובכל מצב מתעקש על הרגליו הצנועים. כמובן שמצב אידיאלי הוא כשיש איזו בת זוג (או בת משפחה) שמבשלת לסופר ומביאה את מזונו לחדר העבודה שלו. בשקט ובעדינות כעושה בקודש היא נכנסת, שלא יופרע עמלו. מניחה מגש – ויוצאת. לצערם של מקורותיי, בת זוג כזאת אינה עוד דבר מצוי בימינו.

הסופר חייב לגור איפשהו. סופר שחי ברחוב לא יוכל לכתוב באופן עקבי. צריך מקום לשם כך, מקום משלו; הרי אינו משורר, שיכול, כידוע, למלא את חובתו בבתי קפה. צריך לגור. ובכן, קשה לדמיין את הסופר יושב בוילה מפוארת. ברור שקשה לדמיין דבר כזה. משכנו של הסופר ראוי שיהיה איזו דירה קטנה, רצוי, אם הבנתי היטב, בחלק הישן של העיר. האמת שאין להקפיד יתר על המידה בסעיף המיקום של הדירה. הרי לא תמיד נתון הדבר בידי הסופר. מה אם זו דירה שירש מסבו ושוכנת באיזו שכונה בורגנית-להקיא? האם יוכל להרשות לעצמו לוותר עליה רק מסיבה זו? ספק. ויש לציין גם זאת: הדירה אינה חייבת להיות חירבה מטונפת ודולפת. אפשר אפילו שתהיה זו דירה נחמודת, אבל אין סיבה שתהיה נעימה. חלילה שתהיה הדירה משופצת או "מעוצבת" יתר על המידה. מסתבר שעל השאלה, איזה ריח ראוי למצוא בדירתו של הסופר, אין תשובה ברורה. מובן שלא כדאי שיהיה זה ריח בושם כלשהו, גם לא של פרחים. אפשר שתהיה שם צחנה קלה של בית שלא נוקה ולא אוורר זה חודשים רבים. ריח ביתי כזה הוא אחת הזכויות השמורות לסופר.

יש גם סעיף לבוש. בסעיף זה לא קיבלתי הנחיות מדויקות. נדמה שהמקורות שדיברתי איתם, כולם כאמור ברי סמכא בהלכות סופרים, רמזו

שאפשר לסקור את לבושם שלהם, על תקן דוגמה אישית, ולהסיק מסקנות. מסקנתי היא שהסופר לא צריך כלל להקפיד בלבשו. כלומר, יש מקום להקפדה – על כך שיהיה הלבוש רגיל, פשוט, שלא יעלה על הדעת שום כיוון אופנתי מסוים. אין טעם שסופר ילבש בגדים בולטים. לא בזאת כוחו. כמעט מיותר לציין שלא ילבש לעולם מכנסיים קצרים; זה פשוט לא רציני. סופר, ראוי שידבק באותם חולצה ומכנסיים, ילבש אותם ברציפות במשך נניח שנתיים עד שיתבלו, ואז יקנה פריטים דומים או זהים. הסופר אינו מתגנדר. ועם זאת, נשמר מהופעה מוזנחת מדי. בקיצור, לובש מה שלובש כשם שאוכל מה שיש.

בסעיף הבילוי הועמדתי בפני פירצה. מצד אחד, הסופר מקומו בבית. והבנתי שאין חולקים על קביעה זו; הסכמה פה אחד יש כאן. מקומו בבית, בפינת או בחדרון העבודה, ממש כשם שמקומו של האסיר בתא הכלא, ושל המחלים – בבית ההבראה. ומצד שני, טבעי לסופר לצאת מדי פעם לבתי קפה כדי לפגוש עמיתים. באופן שאינו רחוק מנחרץ אפשר לטעון, שמפגשים עם עמיתים הם חלק חיוני מהבניית תודעתו המקצועית של הסופר. טיולים אינם מנת חלקו של הסופר. הסופר אינו מטייל. זאת משום שכזכור, מקומו בחדרו. רשאי הוא כמובן לטייל קצת בסביבת מגוריו, וגם בשכונות אחרות בעירו. איש לא יוקיע אותו על כך. אבל שינויי נוף משבשים את דעתו של הסופר. שום תועלת אין לו משהות במחוזות זרים וודאי שלא הנאה.

סעיף צריכת התרבות הסתבר דווקא כפשוט למדי. הסופר אינו צורך תרבות (לבד, כמובן, מבתחום הספרות). הסופר לא ימצא את מקומו בתערוכות של אמנות, גם לא בהיכל הקונצרטים, לא יילך למיצגים למיניהם, ברור שלא לפסטיבלי תיאטרון אלה ואחרים. עם זאת, וזה חשוב, רשאי הוא לאמץ לו תחום צר מזירת המוזיקה, או אולי הקולנוע. למשל, אפשר שיהי אוהד משכיל ויציב של קבוצת במאים מאוד מסוימת שפעלה בתקופה מאוד מסוימת ויצרה סרטים מובחרים למתי מעט, נניח שלושה במאים איטלקים שפעלו בסוף שנות החמישים. הוא יידע כל פרט, מהותי-אמנותי כמו גם רכילותי-ביוגרפי, בקשר לשלושת הבמאים האלה, וישמור על בורות אנינה בנוגע לשאר הספקטרום הקולנועי. אל התרבות הפופולארית,

על שפע המוזיקה והסרטים והסדרות שלה, יגיב הסופר כפי שמגיב אפה של גברת מעודנת בחולפה על פני דוכן הדגים בשוק. הובהר לי שאפילו עמדה של אנתרופולוג לא תתקבל כאן כעילה; אכן, נגזר על הסופר שלא יזכה בהקלה שמזמנת הצפייה הסתמית בטלוויזיה לעת ערב או לילה.

סעיף חשוב במיוחד הוא מצב רוחו של הסופר. איך אמור סופר להרגיש במהלך היום. להרגיש באופן בסיסי כלפי העולם. הרי זה עניין מהותי ביותר. כאן היתה הכוונת המקורות שלי חד-משמעית. הסופר מגלם שלייה, נאמר לי, וזה כשלעצמו נראה די הגיוני. לכן, הכיוון הכללי הוא הקדרות. סופר עליז או קל דעת זה בעיה, הובהר לי. מצע של עליצות פנימית לא יצמיח אלא שטויות. אין לצפות לתוצר בעל משקל מסופר שמצב רוחו הבסיסי טוב, שיש בו רצון-טוב כלפי סביבתו והעולם בכלל, ושהחיים אינם נראים לו סיוט. אין צורך להסביר למה זה כך; זו המציאות כשמדובר בסופרים. גם כאן ניתנו סייגים ופתחי מילוט זמניים. סופר שמעביר את כל ימיו בדיכאון מוחלט – אפשר לומר שזהו אמנם המצב הנכון, האידיאל, אבל ייתכן מינון קל של מצב רוח מרומם. אפילו מרומם עד כדי השתטות. למשל, ביושבו בבית הקפה הספרותי שלו, אין שום נזק אם יפגין מדי פעם מצב רוח ליצני, ובתוך כך יבדר את זולתו באמירות משועשעות כאלה או אחרות. אם יהיה הסופר עקבי מדי עם מצב הרוח העקרוני, הקודר, עלול הדבר להרחיק ממנו בסופו של דבר את שאר אנשי הספרות היושבים בבית הקפה הזה. מובן שהבילוי בבית הקפה הוא רק הפוגה קצרה בשגרת הקדרות, ונועד בעיקר לאשש ולאשרר אותה. במסגרת קדרותו העקרונית, הסופר לעולם לא ייזום דבר מה שאינו בתחום הספרות. העומס הנפשי הכרוך בכתיבה ספרותית ובעיסוק הספרותי בכלל, מותיר את הסופר לאה ומותש, וזה כנראה מצבו הטבעי ביותר. המררה אינה זרה לסופר. מכל מקום, ראוי שלא תהיה לו זרה. כשמדובר בסופר, רגשות אלה – הקדרות והמררה – יש להם חשיבות תפקודית ברורה וערך עליון. אין אלה הקדרות והמררה של אדם מן השורה, סתם אדם, כי הסופר, ולו מכוח עיסוקו, אינו ולא יכול להיות סתם אדם ואינו חופשי לנפשו.